

ΑΣ ΞΕΚΙΝΗΣΟΥΜΕ λοιπόν ἀπ' τὴν ἀρχή. Ἔχεις κάποιον καὶ μετὰ δὲν τὸν ἔχεις. Κι αὐτὴ θὰ ἦταν, πάνω κάτω, ὅλη ἡ ἱστορία. Μόνο ποὺ ἐσὺ θὰ ἔλεγες πὼς δὲν μπορεῖς νὰ ἔχεις κάποιον. Ἡ μήπως ἀντὶ γιὰ ἐσὺ θὰ ἦταν καλύτερα νὰ ἔλεγα ἐκεῖνη; Ἴσως αὐτὸ νὰ ἦταν πιὸ εὐστοχο· θὰ σοῦ ἄρεσε, νομίζω. Νὰ εἶσαι ἐκεῖνη σὲ κάποιον βιβλίο. Ἐντάξει λοιπόν.

Ἐκεῖνη θὰ ἔλεγε ὅτι δὲν μπορεῖς νὰ ἔχεις κάποιον στὴν κατοχὴ σου. Δὲν θὰ εἶχε δίκιο ὅμως. Μπορεῖς νὰ γίνεις ιδιοκτῆτης ἀνθρώπων μὲ ἐξευτελιστικὰ μικρὸ ἀντίτιμο. Ἐκεῖνης ἀπλῶς τῆς ἀρέσει νὰ νομίζει ὅτι ὅλος ὁ κόσμος περιστρέφεται γύρω ἀπ' αὐτήν. Καὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι μπορεῖς νὰ ἔχεις κάποιον στὴν κατοχὴ σου, ὄχι ὅμως ἐκεῖνη. Δὲν μπορεῖς νὰ ἔχεις τὴ Λέιλα. Ἐκτὸς κι ἂν τὴν ἀποτελειώσεις, ἂν τὴ βάλεις ὁμορφα κι ὠραῖα μέσα σὲ κορνίζα καὶ τὴν κρεμάσεις στὸν τοῖχο. Ὅμως τὸ ἐρώτημα εἶναι: Ἐξακολουθοῦμε νὰ εἴμαστε ἐμεῖς ἀκόμα κι ὅταν σταματᾶμε, ὅταν ἀκινητοποιοῦμαστε καὶ μετατρεπόμαστε σὲ στιγμιότυπο; Ἐνα πράγμα ξέρω σίγουρα: ἡ ἀκινησία καὶ ἡ Λέιλα ποτὲ δὲν πῆγαιναν μαζί. Γι' αὐτὸ καὶ σὲ ὅλες τὶς φωτογραφίες μοιάζει μὲ μουντζούρα. Ποτέ της δὲν μποροῦσε νὰ σταματήσει.

Ἀκόμα καὶ τώρα, μέσα σὲ αὐτὸ τὸ κείμενο, τὴ νιώθω νὰ στριφογυρίζει. Ἄν μποροῦσε, θὰ τρύπωνε ἀνά-

μεσα σὲ δύο προτάσεις σὰν σκόρος ἀνάμεσα στὶς περσίδες, καὶ θὰ τέλειωνε τὴν ἱστορία μου ἐκ τῶν ἔσω. Θὰ ἄλλαζε ροῦχα καὶ θὰ ντυνόταν μὲ ἐκεῖνα τὰ φανταχτερὰ κουρέλια ποὺ ἀνέκαθεν τῆς ἄρεσαν, θὰ μάκραινε τὰ πόδια, θὰ μεγάλωνε τὸ στῆθος της, θὰ πρόσθετε καμιὰ μπούκλα στὰ μαλλιά της. Ἐνῶ ἐμένα θὰ μὲ κατακρεουργοῦσε, θὰ μοῦ ἄφηνε μόλις μερικές μπουκλίτσες νὰ κρέμονται ἀπὸ τὸ τετράγωνο κεφάλι μου, θὰ μὲ προίκιζε μὲ κάποια δυσκολία στὴν ὁμιλία, θὰ μ' ἔκανε νὰ κουτσαίνω λόγῳ ἐνὸς προβλήματος στὸ ἄριστερό μου πόδι, θὰ ἐπινοοῦσε μιὰ ἐκ γενετῆς παραμορφωτικὴ ἀσθένεια ὥστε τὸ μολύβι νὰ μοῦ πέφτει συνεχῶς ἀπὸ τὸ χέρι. Ἴσως νὰ ἔκανε κι ἓνα βῆμα παραπέρα, τὴν ἔχω ἱκανὴ γιὰ μιὰ τέτοια παλιανθρωπιά — ἴσως νὰ μὴ μὲ ἀνέφερε καθόλου. Θὰ μὲ ἔκανε ἀπλῶς ἓνα μισοτελειωμένο σκίτσο. Αὐτὸ δὲν θὰ ἔκανες, ἓνα πρόχειρο σκίτσο; Παραδέξου το. Συγγνώμη, ἐννοῶ, ἐκεῖνη θὰ τὸ ἔκανε αὐτό. Αὐτὸ θὰ ἔκανε ἐκεῖνη ἂν ἦταν ἐδῶ. Ὅμως ἐγὼ εἶμαι αὐτὴ ποὺ ἀφηγεῖται τούτῃ τὴν ἱστορία. Μπορῶ νὰ τῆς κάνω ὅ,τι γουστάρω. Δὲν μπορεῖ νὰ μοῦ κάνει ἀπολύτως τίποτα. Δὲν εἶναι παρὰ τρία χτυπήματα στὸ πληκτρολόγιο. Θὰ μποροῦσα ἀάλλιστα, ἀπόψε κιόλας, νὰ πετάξω τὸ λάπτοπ στὸν βουβὸ Δούναβη, κι ἔτσι καὶ ἐκεῖνη θὰ ἐξαφανιζόταν, θὰ διαλύονταν τὰ λεπτεπίλεπτα πίζελ της στὸ παγωμένο νερὸ ποὺ μὲ τὴ σειρά του θὰ τὰ ἔπαιρνε μακριά, παρασύροντας ὅτιδῆποτε ὑπῆρξε κάποτε μέσα σ' αὐτὰ καὶ ἀδειάζοντάς το στὴ μακρινὴ Μαύρη Θάλασσα. Προηγούμενως θὰ εἶχε παρακάμψει τὴ Βοσνία σὰν κόμισσα ποὺ ἀποφεύγει κάποιον δύσμοιρο ζητιάνο στὸ δρόμο της γιὰ τὴν ὕπερα. Θὰ μποροῦσα νὰ τὴν ἀποτελειώσω μὲ

τούτην ἐδῶ τὴν πρόταση γιὰ νὰ πάψει πιά νὰ ὑπάρχει, νὰ ἐξαφανιστεῖ μιὰ γιὰ πάντα, νὰ μεταμορφωθεῖ σ' ἓνα χλομό πρόσωπο στὴ φωτογραφία τῆς ἀποφοίτησης, καὶ νὰ λησμονηθεῖ μέσα στοὺς ἀστικούς μύθους τῆς ἐποχῆς τοῦ λυκείου, νὰ ξεχωρίζει μόλις ἀμυδρά πάνω σ' ἓνα σωρὸ ἀπὸ χῶμα ποὺ ἀφήσαμε πίσω ἀπ' τὸ σπίτι της, δίπλα σ' ἐκείνη τὴν κερασιά. Θὰ μπορούσα νὰ τὴ σκοτώσω μὲ μιὰ τελεία.

Ὡστόσο ἐπιλέγω νὰ συνεχίσω γιατί μπορῶ. Ἐδῶ τουλάχιστον εἶμαι ἀσφαλῆς, μακριὰ ἀπὸ τὴν ἐκλεπτυσμένη βία της. Ὑστερα ἀπὸ μιὰ ὀλόκληρη δεκαετία ἐπιστρέφω στὴ γλῶσσα μου, στὴ γλῶσσα της καὶ σὲ ὅλες τὶς ὑπόλοιπες γλῶσσες ποὺ αὐτοβούλως ἐγκατέλειψα, ὅπως κάποια ἐγκαταλείπει τὸν βίαιο της σύζυγο ἓνα ἀπόγευμα στὸ Δουβλίνο. Ὑστερα ἀπὸ τόσα χρόνια, δὲν εἶμαι πλέον σίγουρη ποιὰ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι αὐτὴ ἡ γλῶσσα. Κι ὅλα αὐτὰ γιὰ ποιό λόγο; Γιὰ μιὰ ἐντελῶς συνηθισμένη Λέιλα Μπέγκιτς, μὲ τὰ πολυφορεμένα της ἀθλητικὰ χωρὶς κορδόνια καὶ μ' ἓνα τζῖν πού, ἂν εἶναι ποτὲ δυνατόν, εἶναι γεμάτο στρασάκια στὸν πρισινό. Τί ἀκριβῶς συνέβη μεταξύ μας; Ἐχει καμιά σημασία; Οἱ καλὲς ἱστορίες οὕτως ἢ ἄλλως ποτὲ δὲν ἀφοροῦν κάτι ποὺ συμβαίνει στὴν πραγματικότητα. Ἀπ' αὐτὲς μένουν μονάχα εἰκόνες, λὲς κι εἶναι ζωγραφιῆς στὸ πεζοδρόμιο ποὺ τὰ χρόνια πέφτουν πάνω τους σὰν τὴ βροχὴ. Παρ' ὅλα αὐτά, ἡ ἀρχὴ τῆς ἱστορίας μας οὐδέποτε ὑπῆρξε ἀπλῶς ἓνας σιωπηλὸς ὑπηρέτης τοῦ χρόνου. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἱστορίας μας ἐρχόταν καὶ παρέρχόταν τακτικά, μὲ τραβοῦσε ἀπὸ τὸ μπατζάκι σὰν πεινασμένο σκυλί. Ἐλα. Ἐλα νὰ ξεκινήσουμε ξανά. Ἐμεῖς οἱ δύο συνέχεια ἀρχίζαμε

καὶ τελειώναμε, κι ἐκεῖνη εἰσχωροῦσε στὴ μεμβράνη τῆς καθημερινότητάς μου σὰν ἰός. Ἡ Λείλα μπαίνει, ἡ Λείλα βγαίνει. Μπορῶ ν' ἀρχίσω ἀπὸ όπουδὴποτε. Ὅπως γιὰ παράδειγμα ἀπ' τὸ Πάρκο τοῦ Ἁγίου Στεφάνου στὸ Δουβλίνο. Τὸ τηλέφωνο δονεῖται στὴν τσέπη τῆς καμπартίνας μου. Ἀγνωστος ἀριθμός. Καὶ τότε πατάω ἐκεῖνο τὸ καταραμένο πλῆκτρο καὶ λέω ναι; σὲ μιὰ γλώσσα ποὺ δὲν εἶναι ἡ δική μου.

«Ἔλα, μ' ἀκούς;»

Ὑστερα ἀπὸ δώδεκα χρόνια ἀπόλυτης σιωπῆς, ἀκούω ξανὰ τὴ φωνή της. Μιλάει γρήγορα, λὲς καὶ ἀποχωριστήκαμε μόλις χθές, χωρὶς καμία ἀνάγκη νὰ γεφυρωθοῦν τὰ χάσματα ποὺ προέκυψαν στὴ γνώση, στὴ φιλία, στὸ χρόνο. Καταφέρνω νὰ ἀρθρώσω μόνο μία καὶ μοναδικὴ λέξη: «Λείλα». Ἐκεῖνη, ὡς συνήθως, δὲν τὸ κλείνει. Ἀναφέρει κάποιον ἐστιατόριο, τὴ δουλειά της στὸ ἐστιατόριο, τὸ ὄνομα ἑνὸς τύπου τὸ ὁποῖο ἀκούω πρώτη φορά. Ἀναφέρει τὴ Βιέννη. Ἐνῶ ἐγὼ ἐξακολουθῶ νὰ προφέρω μονάχα ἓνα «Λείλα». Τὸ ὄνομά της μὲ τὴν πρώτη ματιὰ μοιάζει ἀθῶο — ἓνα μικροσκοπικὸ βλαστάρι καταμεσῆς τῆς νεκρῆς γῆς. Τὸ ξεριζώνω ἀπὸ τὰ πνευμόνια μου νομίζοντας ὅτι δὲν εἶναι ἀπολύτως τίποτα. Λείλα. Ὅμως μαζί μ' αὐτὸ τὸ ἀθῶο κλαράκι ξεθάβονται ἀπὸ τὴ λάσπη κι ἐκεῖνες οἱ πιὸ βαθιὲς καὶ χοντρὲς ρίζες, ἓνα ὁλόκληρο δάσος ἀπὸ φθόγγους, λέξεις καὶ προτάσεις. Τὸ σύνολο μιᾶς γλώσσας θαμμένης βαθιὰ μέσα μου, τῆς γλώσσας ποὺ περιμένε καρτερικὰ αὐτὴ τὴ μικρὴ λέξη γιὰ νὰ τεντώσει τὰ μουνδιασμένα της ἄκρα καὶ νὰ σηκωθεῖ λὲς καὶ ποτέ της δὲν εἶχε ἀποκοιμηθεῖ. Λείλα.

«Ποῦ βρῆκες τὸν ἀριθμὸ μου;» τὴ ρωτάω. Στέκομαι στὴ μέση τοῦ πάρκου, ἔχω σταματήσει ἀκριβῶς μπροστὰ ἀπὸ μιὰ βελανιδιὰ καὶ δὲν τὸ κουνάω ρούπι, σὰν νὰ περιμένω τὸ δέντρο νὰ μετακινηθεῖ στὸ πλάι καὶ νὰ μὲ ἀφήσει νὰ περάσω.

«Τί σημασία ἔχει τώρα αὐτό;» ἀπαντάει ἐκείνη καὶ συνεχίζει τὸ μονόλογό της: «Ἄκου, πρέπει νὰ ἔρθεις νὰ μὲ πάρεις... Μ' ἀκοῦς; Ἡ σύνδεση δὲν εἶναι καλὴ».

«Νὰ ἔρθω νὰ σὲ πάρω; Δὲν καταλαβαίνω. Τί...»

«Ναί, νὰ ἔρθεις νὰ μὲ πάρεις. Εἶμαι ἀκόμη στὸ Μόσταρ».

Ἀκόμη. Καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς φιλίας μας οὔτε μιὰ φορὰ δὲν εἶχε ἀναφέρει τὸ Μόσταρ οὔτε εἶχαμε ποτὲ ταξιδέψει ἐκεῖ μαζί, καὶ τώρα ξαφνικὰ ἀποτελοῦσε ἓνα ἀδιαμφισβήτητο, γνωστὸ σὲ ὅλους γεγονός.

«Στὸ Μόσταρ; Τί γυρεύεις στὸ Μόσταρ;» τὴ ρωτάω. Ἐξακολουθῶ νὰ κοιτάζω τὸ δέντρο καὶ νὰ μετράω ἀπὸ μέσα μου τὰ χρόνια. Σαράντα ὁκτὼ ἐποχὲς τοῦ χρόνου δίχως τὴ φωνή της. Ξέρω ὅτι εἶχα ξεκινήσει νὰ πάω κάπου, αὐτὴ ἡ διαδρομὴ μου εἶχε σχέση μὲ τὸν Μάικλ, μὲ τὶς κουρτίνες καὶ τὸ φαρμακεῖο... Ὅμως ἡ Λέιλα εἶπε στόπ, κλακέτα, κι ὅλα πάγωσαν. Τὰ δέντρα, τὰ τράμ, οἱ ἄνθρωποι. Σὰν κουρασμένοι ἡθοιοί.

«Ἄκου, εἶναι μεγάλη ἱστορία, τὸ Μόσταρ... Ὅδηγεῖς ἀκόμη, σωστά;»

«Ὁδηγῶ, μὰ δὲν καταλαβαίνω τί... Ξέρεις ὅτι εἶμαι στὸ Δουβλίνο, ἔτσι;» Οἱ λέξεις πέφτουν ἀπὸ τὸ στόμα μου καὶ κολλᾶνε στὴν καμπαρτίνα μου σὰν κολλητσίδες. Πότε ἦταν ἡ τελευταία φορὰ ποὺ χρησιμοποίησα αὐτὴ τὴ γλώσσα;

«Ναί, εἶσαι πολὺ σπουδαία», λέει ἡ Λέιλα, ἔτοιμη ἤδη νὰ χλευάσει ὅτιδὴποτε θὰ μπορούσα νὰ ἔχω ζήσει κατὰ τὴν ἀπουσία της. «Ζεῖς σὲ νησί», λέει, «καὶ πιθανὸν μέρες ὁλόκληρες διαβάξεις ἐκείνη τὴ βαρετὴ σου βιβλιάρα καὶ πηγαίνεις γιὰ μπράντς μὲ τοὺς ψαγμένους φίλους σου, ἔτσι δὲν εἶναι; Τέλεια. Ὅμως ἀκουσέ με... Πρέπει νὰ ἔρθεις νὰ μὲ πάρεις τὸ συντομότερο. Πρέπει νὰ πάω στὴ Βιέννη, κι αὐτοὶ ἐδῶ οἱ κόπανοι μοῦ πῆραν τὸ δίπλωμα ὁδήγησης καὶ κανεὶς δὲν καταλαβαίνει ὅτι πρέπει νά...»

«Λέιλα», προσπαθῶ νὰ τὴ διακόψω. Ἀκόμα καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια, καταλαβαίνω ἀπολύτως τί συμβαίνει. Εἶναι ὁ δικὸς της τρόπος σκέψης, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο ἡ βαρύτητα φταίει ἂν κάποιος σ' ἔσπρωξε στὶς σκάλες, ὅλα τὰ δέντρα εἶναι φυτεμένα ἔτσι, ὥστε ἐκείνη νὰ μπορεῖ νὰ κατουρήσει πίσω τους, καὶ ὅλοι οἱ δρόμοι, ὅσο στριφογυριστοὶ καὶ μεγάλοι κι ἂν εἶναι, ὁδηγοῦν σ' ἓνα κοινὸ σημεῖο, σ' αὐτὸ τὸν μοναδικὸ κόμβο — σ' ἐκείνη. Τύφλα νὰ 'χει ἡ Ρώμη.

«Ἀκουσέ με, δὲν ἔχω πολὺ χρόνο. Πραγματικὰ δὲν ἔχω κάποιον ἄλλο νὰ ρωτήσω, ὅλοι τὸ παίζουσι πολυσχολοί, ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι δὲν ἔχω κάνει καὶ πολλοὺς φίλους ἐδῶ, ὁ Ντίνο δὲν μπορεῖ νὰ ὁδηγήσει λόγω ἐνὸς προβλήματος στὸ γόνατο...»

«Ποιὸς εἶναι ὁ Ντίνο;»

«...ὁπότε λέω, ἂν ἔπαιρνες τὸ ἀεροπλάνο γιὰ Ζάγκρεμπ αὐτὸ τὸ σαββατοκύριακο κιόλας, θὰ μπορούσες νὰ πάρεις ἀπὸ κεῖ τὸ πούλμαν, ἂν καὶ ἡ πτήση ὡς τὸ Ντουμπρόβνικ θὰ βόλευε καλύτερα».

«Λέιλα, εἶμαι στὸ Δουβλίνο. Δὲν μπορῶ ἔτσι ἀπλὰ

νά ἔρθω νά σέ πάρω ἀπὸ τὸ Μόσταρ καὶ νά σέ πάω στὴ Βιέννη. Εἶσαι μὲ τὰ καλὰ σου;»

Σωπαίνει γιὰ λίγο, ὁ ἄερας βγαίνει ἀπ' τὰ ρουθούνια της καὶ χτυπάει στὸ τηλέφωνο. Ἀκούγεται σὰν ὑπομονετικὴ μάνα ποὺ μὲ ὅλες της τίς δυνάμεις πασχίζει νά συγκρατηθεῖ, γιὰ νά μὴ χαστουκίσει τὸ παιδί της. Ὑστερα ἀπὸ μερικὰ λεπτὰ στὰ ὁποῖα ἐκείνη ἀνάσαινε βαριά κι ἐγὼ κάρφωνα μὲ τὴν ἐπίμονη ματιὰ μου τὴν ἀνένδοτη βελανιδιά, μοῦ λέει τρεῖς λέξεις: «Πρέπει νά ῥθεις».

Αὐτὴ ἡ πρόταση δὲν περιεῖχε τίποτα τὸ ἀπειλητικό. Ἀκουγόταν περισσότερο σὰν νά σοῦ λέει ὁ γιατρός ὅτι πρέπει νά σταματήσεις τὸ κάπνισμα. Καὶ δὲν μὲ θύμωσε αὐτὸ τὸ «πρέπει», οὔτε ποὺ μοῦ τηλεφώνησε μετὰ ἀπὸ δώδεκα χρόνια χωρὶς ἔστω ἓνα «τί κάνεις», οὔτε ποὺ ἀδιαφόρησε γιὰ ὅλη μου τὴ ζωὴ, μιὰ ζωὴ ποὺ στὸ μεταξὺ τὴν εἶχα φανταστεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ἐξάλλου αὐτὴ ἦταν ἡ κλασικὴ Λέιλα. Ὅμως τὸ γεγονὸς ὅτι κάπου στὴν τραχιὰ φωνή της κρυβόταν ἡ ἀπόλυτη βεβαιότητα πὼς ἐντέλει θὰ συμφωνοῦσα, πὼς δὲν γινόταν ἀλλιῶς, πὼς ἡ μοίρα μου ἦταν ἀποφασισμένη πρὶν ἀκόμη ἀπαντήσω σ' ἐκεῖνο τὸ καταραμένο τηλεφώνημα — αὐτὸ ἦταν ποὺ μὲ πείραξε βαθιά.

Διακόπτω τὴν κλήση καὶ βάζω τὸ τηλέφωνο στὴν τσέπη μου. Ἀκόμα καὶ οἱ θεοί, ὅσο πρωτόγονοι καὶ παράλογοι κι ἂν εἶναι, δίνουν τὸ δικαίωμα στὴν ἐλεύθερη βούληση. Κοιτάζω ἐκεῖνο τὸ δέντρο καὶ ἀνασαινώ ἀργά, δὲν ἐμπιστεύομαι πιά αὐτὸ τὸν ἄερα. Τὸν μόλυνα μὲ τὴ γλώσσα μου. Διηγούμαι ἀπὸ μέσα μου ὁλόκληρη τὴν ἱστορία μὲ τὸν τρόπο ποὺ θὰ τὴν ἐξιστορήσω στὸν Μάικλ ὅταν γυρίσω σπίτι. Γιὰ φαντάσου, θὰ τοῦ πῶ, μιὰ φίλη

μου από τη Βοσνία μου τηλεφώνησε σήμερα και με ρώτησε... Σχεδιάζω να πω λέξεις στην ξένη γλώσσα, τις πλέκω και τις στρίβω τόσο σφιχτά, έτσι ώστε ούτε μία δέσμη φωτός να μην μπορεί να περάσει μέσα από την πυκνή τους ύφανση. Και ακριβώς τη στιγμή που νομίζω ότι ξέρω πώς θα τα εξιστορήσω όλα, πώς θα τους αφαιρέσω κάθε σημασία, εκείνη τη στιγμή που μου φάνηκε ότι στο βάθος ακούστηκαν μερικά αυτοκίνητα, ότι οί άνθρωποι και πάλι κινούνταν στο οπτικό μου πεδίο, ότι ο άνεμος επέστρεψε στη φυλλωσιά εκείνης της βελανιδιάς — αυτή με κάλεσε ξανά.

«Σάρα, άκουσέ με. Σε παρακαλώ», λέει χαμηλόφωνα. Το όνομά μου, καρφωμένο στην κλητική της οποίας την ύπαρξη είχα ξεχάσει, ακούγεται σαν την ήχώ εγκαταλελειμμένου πηγαδιού. Όμως την ξέρω καλά. Τώρα είναι και πάλι εκείνο το άκακο κλαράκι, κάποια που τα χέρια της είναι τόσο ντελικάτα ώστε θα της έμπιστευόσασταν τον ίδιο σας τόν εγκέφαλο για να σᾶς τον φυλάξει.

«Λέιλα, είμαι στο Δουβλίνο. Ζω με κάποιον. Έχω υποχρεώσεις. Δεν μπορώ να έρθω στο Μόσταρ. Έντάξει;»

«Πρέπει να το κάνεις».

«Είσαι έξαφανισμένη πάνω από δέκα χρόνια. Δεν άπαντᾷς στα μέιλ. Δεν επικοινωνείς. Δεν θα μου φαινόταν παράξενο αν ήσουν πρὸ πολλοῦ θαμμένη σε κάποιο κωλότοπο. Την τελευταία φορά που είδωθήκαμε μου είπες να πάω να γαμηθῶ».

«Δὲν σοῦ εἶπα νά...»

«Έντάξει. Όπως θές. Και τώρα μου τηλεφωνεῖς και περιμένεις ἐγὼ νά σηκωθῶ και νά...»

«Σάρα, ό Άρμιν εἶναι στὴ Βιέννη».

Στὴ φυλλωσιὰ πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μου ὅλα τὰ πουλιά μετατράπηκαν σὲ πέτρες. Τὸ χῶμα κάτω ἀπ' τὰ πόδια μου ἔγινε ἀφράτο, κι ἔτσι θὰ μείνω γιὰ πάντα χωμένη κάτω ἀπὸ τὴ βελανιδιά, ποὺ θὰ εἶναι πλέον ἐλεύθερη νὰ φύγει ἀπὸ κοντά μου. Νιώθω τὸ βλέμμα δύο κορακιῶν ἀπὸ τὴν κοντινὴ σημύδα. Σχεδὸν εὐχομαι νὰ ἐπιτεθοῦν στὸ κεφάλι μου καὶ νὰ μοῦ βγάλουν τὰ μάτια, νὰ μοῦ ξεριζώσουν τ' ἀφτιά καὶ τὴ γλώσσα. Ὅμως δὲν μποροῦν νὰ τὸ κάνουν — γιὰτὶ ἔχουνε πετρώσει.

«Τί εἶπες;» τὴ ρωτάω. Αὐτὴ τὴ φορὰ ἔχω χαμηλώσει τὴ φωνή μου. Φοβᾶμαι πὼς ἡ φωνή της θὰ ἐξαφανιστεῖ, θὰ τρομάξει καὶ θὰ τὸ σκάσει ἀπὸ κοντά μου σὰν κατσαρίδα.

«Ὁ Ἄρμιν εἶναι στὴ Βιέννη», ἐπαναλαμβάνει. «Πρέπει νὰ ἔρθεις νὰ μὲ πάρεις».

Πηγαίνω στὸ πλησιέστερο Starbucks καὶ μέσω ἴντερνετ ἀγοράζω ἓνα εἰσιτήριο μὲ προορισμὸ τὸ Ζάγκρεμπ, μετεπιβίβαση στὸ Μόναχο, κόστους 586 εὐρώ.

[Ποτέ δὲν ἤθελε νὰ μιλήσει γιὰ τὸν ἀδερφό της. Ὅμως ἐκεῖνο τὸ βράδυ κάτι εἶχε ἀλλάξει, κάτι εἶχε ραγίσει μέσα της σὰν λεπτὸς καλαμένιος φράχτης. Ἦταν ἡ πρώτη Δευτέρα μετὰ τὴν ἀποφοίτησή της ἀπὸ τὸ πανεπιστήμιο, μία ἀπὸ ἐκεῖνες τὶς ἐβδομάδες ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀρχίσει ἡ ζωὴ της, ἡ τουλάχιστον ἡ δεύτερη φάση τῆς ζωῆς της. Περίμενα ὁλόκληρο τὸ σαββατοκύριακο νὰ νιώσω διαφορετικά. Ὅμως δὲν συνέβη τίποτα. Σὰν κάποιος νὰ μοῦ εἶχε πουλήσει χόρτο κακῆς ποιότητος.

Καθόμασταν στὸν καναπέ τοῦ δωματίου της. Ἀκούγαμε τὰ λυπητερά οὐρλιαχτὰ τῶν γάτων τοῦ δρόμου.

«Εἴκοσι μάρκα», εἶπε, χαϊδεύοντας μὲ τὸ χέρι της τὸ καφὲ βελούδο ποὺ ἀπλωνόταν μὲ πείσμα ἀνάμεσά της. «Ἦρθε καὶ τὸ ἀντικατέστησε ἐπαγγελματίας».

«Τί χρώμα ἦταν πρίν;» ρώτησα. Ἐκατοντάδες φορές εἶχα καθίσει στὸ δωμάτιό της καὶ δὲν μπορούσα νὰ θυμηθῶ αὐτὸ τὸν καναπέ σὲ καμία ἄλλη ἀπόχρωση ἢ χρώμα ἐκτὸς ἀπ' τὸ καφέ.

«Μπέζ, φυσικά», ἀπάντησε ἐκείνη. «Δὲν τὸ θυμάσαι;»

Γιὰ μένα κάτι τέτοιο ἦταν ἐντελῶς ἀπαράδεκτο: τὸ μπέζ χρώμα δὲν τῆς ταίριαζε μὲ τίποτα. Ποτέ της δὲν ἦταν ἓνα ἄτομο ποὺ θὰ τοῦ πῆγαινε τὸ μπέζ χρώμα. Τὸ μπέζ ταιριάζει σὲ ἀνθρώπους ἡσυχούς καὶ ἀπλοῦς.

Δὲν τόλμησα νὰ τὴ ρωτήσω γιὰ τὰ ὑπόλοιπα χρώματα ποὺ ἤμουν σίγουρη ὅτι θὰ διαδέχονταν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο, κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἐτῶν ποὺ δὲν τὴν ἐπισκεπτόμουν, στὸν πανάγιο αὐτὸ καναπέ της. Τὴν περισσότερη ὥρα σώπαινα. "Ἡμουν νευρική. "Ὑστερα ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἡμέρα στὸ νησί, σταμάτησε νὰ μοῦ μιᾷ. Τρία χρόνια στὴ σχολὴ δίχως ν' ἀνταλλάξουμε λέξη. Καὶ τώρα ξαφνικὰ καθόμουν στὸν καναπέ της, ἔχοντας ὑποκύψει στὸ πρῶτο της κάλεσμα.

Ἀπ' ὅ,τι θυμᾶμαι πίναμε κρασί, ἂν καὶ δὲν εἶχα καθόλου ὄρεξη γιὰ ἀλκοόλ. Ἡ Λέιλα μοῦ γέμισε τὸ ποτήρι καὶ εἶπε ἀποφασιστικά, μὰ καὶ τρυφερὰ ταυτόχρονα: «Πιές». Κι ἐγὼ τὸ ἤπια. Κρασί ἢ κάτι ἄλλο, δὲν θυμᾶμαι. Ξέρω μόνο ὅτι τὸ μελαχρινό της κεφάλι τὸ ἐνιωθα κάπως ἀπρόσμενα βαρὺ πάνω στὸν ὦμο μου. Καὶ λέω «μελαχρινό» γιατί γιὰ μένα ἀνέκαθεν ἦταν καὶ παραμένει ἐκεῖνο τὸ ἀναμαλλιασμένο κοράκι ποὺ ἦτανε στὸ λύκειο, ἄλλο ἂν τώρα χρησιμοποιοῦσε ὀξυζενέ γιὰ καμουφλάζ. Θυμᾶμαι ὅτι στὸ μάτι της τρεμόπαιζε ἡ ἀντανάκλαση τοῦ μικροῦ παράθυρου καὶ τὸ πυκνὸ σκοτάδι ποὺ ἀπλωνόταν ἀπὸ πίσω του. Θυμᾶμαι ἐπίσης ὅτι ὁ ὁμορφος ἀδερφός της μᾶς κοιτοῦσε ἀπὸ τὴ μία καὶ μοναδικὴ φωτογραφία ποὺ ὑπῆρχε σ' ἐκεῖνο τὸ δωμάτιο. Ὁ χρόνος εἶχε ξεβάψει τὰ μάγουλά του, τὸν οὐρανὸ καὶ τὸ μαγιό του. Τί ἄλλο; Πῶς ἦταν τὸ χαλί; Ὑπῆρχε καθόλου χαλί; Ἀραγε κρεμόταν ἀπὸ τὸ ταβάνι ἐκεῖνο τὸ ἀπαίσιο φωτιστικὸ μὲ τὰ ψεύτικα μαῦρα μαργαριτάρια ποὺ εἶχε ἀγοράσει στὴ Δαλματία; Ἡ τὸ εἶχε ἤδη ξεφορτωθεῖ; Ποῦ νὰ ξέρω. Δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω τὴ Λέιλα ἀπλῶς καὶ μόνο περιγράφοντας τὸ δωμάτιό της. Θὰ

Ήταν σὰν νὰ προσπαθῶ νὰ περιγράψω ἓνα μῆλο χρησιμοποιοῦντας τὰ μαθηματικά. Θυμᾶμαι μόνο τὸ κεφάλι της καὶ ὅτι τὸ βαμμένο νύχι τοῦ ποδιοῦ της ξεπρόβαλλε μέσα ἀπὸ μιὰ τρύπα στὸ καλσόν της. Θυμᾶμαι τὸν ἄδερφό της. Ἄν δὲν ὑπῆρχε αὐτὴ ἡ φωτογραφία του, ἐκεῖνο τὸ δωμάτιο δὲν θὰ εἶχε καθόλου ζωή.

Ἡ μάνα της χτυποῦσε τὶς κατσαρόλες στὴν κουζίνα ἀπὸ τὴν ὁποία μᾶς χώριζε μόλις ἓνα κομματάκι τοίχου. Θυμᾶμαι ὅτι εἶπα κάτι χαζό, κάτι ποὺ ἐκείνη τὴ στιγμὴ μοῦ φάνηκε πνευματῶδες, «δὲν εἶσαι κάπως μεγάλη γιὰ νὰ ἔχεις τὴ μάνα σου νὰ περιφέρεται στὴν κουζίνα;» ἢ κάτι παρόμοιο, καὶ ὅτι ἡ Λείλα γέλασε — ἐξᾴλου κι ἐγὼ εἶχα μιὰ μάνα ποὺ ἔκανε τὸ ἴδιο. Ἔτσι ἦταν, ἀπ' ὅ,τι θυμᾶμαι, ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, ἡ πόλη μας: γεμάτη μεγάλα παιδιὰ καὶ γκριζομάλλες, καμπουριασμένες μαανάδες.

Γιατί ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἔσπευσα νὰ πάω ἐκεῖ; Ἀφοῦ ἤθελα νὰ τὴν ἀγνοήσω, νὰ μὴν τρέξω μὲ τὸ πρῶτο κόκαλο ποὺ θὰ μοῦ ἔριχνε. Ὅμως ἐκεῖνο τὸ πρωὶ βρῆκε τὸν λευκὸ της λαγὸ νεκρὸ στὰ κρύα πλακάκια τῆς τουαλέτας. Λέω στὰ κρύα — κάποιος ὥστόσο μιὰ μέρα αὐτὸ θὰ τὸ διορθώσει. Θὰ πεῖ ὅτι δὲν ἤμουν ἐκεῖ γιὰ νὰ τὰ ἀγγίξω, ποῦ τὸ ξέρω ὅτι ἦταν κρύα; Ὅστόσο ξέρω ἀρκετὰ γιὰ ἐκεῖνο τὸ λαγὸ της, τὸ μπάνιο καὶ τὰ πυρετώδη δάχτυλά της ποὺ εἶχαν πάντοτε θερμοκρασία τριάντα ὀκτῶ βαθμοὺς Κελσίου. Ξέρω πῶς κατὰ πᾶσα πιθανότητα φοροῦσε ἐκεῖνες τὶς χνουδωτὲς γκέτες στὸ χρῶμα τοῦ βερίκοκου καὶ ὅτι ἔσκυψε γιὰ νὰ ἀγγίξει τὴ σορό. Ξέρω μάλιστα ὅτι τὸ σκέφτηκε ἔτσι, ὡς σορό. Ὅχι ὡς πτώμα. Μπορῶ νὰ δῶ ἀκόμα καὶ τὰ σημάδια στὰ ὀστεώδη γόνατά της.

Ποτέ δὲν εἶχε ἐπίσημο ὄνομα. Ἦταν ἀπλῶς ὁ Λαγρός, ὁ Λαγουδάκος ἢ τὸ Λαγουδάκι, ἀνάλογα μὲ τὴ διάθεση τῆς Λέιλα. Θυμᾶμαι ὅτι τὸν θάψαμε στὴν αὐλὴ πίσω ἀπ' τὸ σπίτι της, κάτω ἀπὸ τὴ γέριχη κερασιὰ γιὰ τὴν ὁποία ἰσχυριζόταν ὅτι ἦταν ραδιενεργή. Πρώτη μου φορὰ κήδευα κάποιου ζῶο.

«Δὲν εἶναι ἀλήθεια. Καὶ οἱ χελῶνες σου;» μὲ ρώτησε σχεδὸν ἀπεγνωσμένα. Θυμᾶμαι ὅτι ὁ νεκρὸς Λαγρὸς γέμιζε τὴν ἀγκαλιά της καὶ ὅτι τὸν κρατοῦσε σὰν νὰ ἦταν ἡ πολύτιμη προίκα της μέσα σὲ μιὰ μπλὲ σακούλα σκουπιδιῶν.

«Οἱ χελῶνες δὲν μετρᾶνε», εἶπα. «Ξέρεις κι ἀπὸ μόνη σου ὅτι αὐτὲς ἦταν μικροσκοπικὲς, διαμέτρου μόλις πέντε ἢ ἕξι ἑκατοστῶν, σὰν λουκουμάδες. Δύσκολα θὰ μποροῦσα νὰ συμπεριλάβω τὴν κηδεῖα τους στὸ χρόνο ὑπηρεσίας μου ὡς νεκροθάφτη».

«Τί νὰ κάνουμε;»

Ὁ γείτονας μᾶς ἔδωσε ἓνα φτυάρι νομίζοντας ὅτι φυτεύαμε φράουλες. Δὲν ἦταν κανένα μεγάλο ἐργαλεῖο, σὰν παιχνίδι γιὰ μεγάλους ἔμοιαζε. Μοῦ πῆρε ὀλόκληρη αἰωνιότητα γιὰ νὰ σκάψω μιὰ τρύπα πού θὰ ἦταν ἀρκετὰ μεγάλη. Ἦθελα νὰ τὴν κατσαδιάσω γιὰ τὶς διαστάσεις τοῦ πτώματος ὅμως τελικὰ δὲν εἶπα τίποτα, μέρα πού ἦταν. Μοῦ φαινόταν κάπως μικρὴ καὶ φοβισμένη, σὰν νὰ εἶχε πρόωρα πέσει ἀπ' τὴ φωλιά της.

Ἀπιθώσαμε τὴ σακούλα μὲ τὸν Λαγουδάκο στὸν μικρὸ τάφο. Οἱ ψιλὲς ρίζες βγῆκαν ἀπ' τὸ χῶμα, τύλιξαν τὴ σορὸ μὲ τὰ λεπτά τους δάχτυλα κι ἔπειτα τὴν τράβηξαν μέσα, τὴν κατέβασαν στὰ κρύα τους σπλάχνα.

“Όταν όλα είχαν τελειώσει, έβαλα δύο λευκές πέτρες στην έπιφάνεια τής γής για να σημαδέψω την περιοχή του τάφου, ένω εκείνη, βλέποντάς με, έριξε ένα βλέμμα γεμάτο αποδοκιμασία, πράγμα έντελώς άναμενόμενο.

«Έλα, πές κάτι», είπε.

«Τί να πω;»

«Ό,τι νά 'ναι. Τοῦ σήκωσες τὸ μνημα, τώρα πρέπει ν' ακολουθήσουν καί δυὸ λόγια».

«Γιατί έγώ;»

«Εσύ είσαι ἡ ποιήτρια».

Τί ξεφτίλα, σκέφτηκα. Μετά από την κυκλοφορία μιᾶς ἄρκετά ἐλεεινῆς συλλογῆς ποιημάτων ἔπρεπε τώρα να βγάλω καί ἐπικήδειο για τὸν δηλητηριασμένο λαγό. Μὰ βλέποντας τὸ χαμένο της βλέμμα καί τὰ λευκά χέρια της να χάσκουν τόσο θλιβερά ἄδεια χωρὶς τὴν παρυσία τοῦ Λαγουδάκου της, καθάρισα τὸ λαιμό μου, καί, ἀτενίζοντας με τὸ ἀπλανές βλέμμα μου τίς δυὸ σιωπηλές πέτρες, ξέθαψα ἀπὸ κάποια ἄλλοτινὴ ζωὴ τοὺς στίχους ποὺ ταίριαζαν στὴν περίσταση:

Νὰ μιᾶτε χαμηλόφωνα καὶ κοφτά.

Νὰ μὴ σᾶς ἀκούω.

Εἰδικὰ για τὸ πόσο ἔξυπνος ἦμουν.

*Τί να γύρευα; Τὰ χέρια μου εἶναι ἀδειανά,
κείτονται λυπημένα στὰ σκεπάσματα.*

Σκέφτηκα ἄραγε τίποτα;

Στὰ χεῖλη μου ξεραῖλα καὶ ἀποξένωση.

Ἄραγε ἔζησα καθόλου;

Πόσο γλυκὸς ἦταν ὁ ὕπνος μου!

Ἐκείνη τῇ στιγμή, νομίζω, τὴν πῆραν τὰ κλάματα, ἢ αὐτὸ συνέβη σ' ἐμένα, δὲν εἶμαι σίγουρη. Ἦταν σκοτεινά. Ἵσως ἀπλῶς τὰ μάτια τῆς νὰ ἔλαμψαν κάτω ἀπὸ τὰ φῶτα τοῦ δρόμου. Ἄν διαβάσει ποτὲ αὐτὲς τὶς ἀράδες, θὰ θυμώσει, θὰ μοῦ πεῖ ὅτι εἶμαι μιὰ συναισθηματικὴ κατσίκα, ὅτι ἐκείνη δὲν κλαίει ποτέ. Ὅπως καὶ νὰ ἔχει τὸ πράγμα, οἱ στίχοι ἔκαναν τὴ δουλειά τους, ἔκλεισαν τὸ ἀτέλειωτο κεφάλαιο, μὲ μεγαλύτερη μαεστρία ἀπ' ὅ,τι θὰ μπορούσε νὰ τὸ κάνει ἓνα ἀπλὸ πανεπιστημιακὸ δίπλωμα.

Μὲ βασάνιζε ἡ συνείδησή μου γιὰτὶ τὴν ἔκανα νὰ πιστέψει ὅτι οἱ στίχοι ἦταν δικοί μου. Μὰ ἐκείνη τῇ στιγμή, μὲ τὸν νεκρὸ Λαγὸ κάτω ἀπὸ τὸ χῶμα καὶ τὴ Λείλα ἀπὸ πάνω, ἡ πνευματικὴ ιδιοκτησία ὁποιουδήποτε εἶδους δὲν θὰ εἶχε καὶ πολὺ μεγάλη σημασία. Οἱ στίχοι ἦταν σὰν νύφες πού τὸ σκάσαν καὶ ἀπελευθερώθηκαν ἀπὸ τὸν Ἀλβάρο ντὲ Κάμπος —ὁ ὁποῖος, ἐξᾴλλου, μὲ τὴ σειρά του, οὐδέποτε ὑπῆρξε στὴν πραγματικότητα, ὅπως δὲν ἦταν ὑπαρκτὲς οὔτε κι ἐκεῖνες οἱ φράουλες—, ἦταν ἐλεύθεροι ἀπὸ τὴ Λείλα κι ἀπὸ ἐμένα, ἀπὸ τὸ σωρὸ τοῦ κρύου χρώματος μὲ τὰ δύο πέτρινα μάτια, ἐλεύθεροι νὰ ὑπάρχουν τῇ μιᾷ στιγμή καὶ τὴν ἀμέσως ἐπόμενη νὰ μὴν ὑπάρχουν πιά.

Δὲν μπορῶ νὰ θυμηθῶ ἂν ἐπιστρέψαμε τὸ φτυάρι στὸν γείτονα, ἂν εἶπαμε κάτι παραπάνω ἢ ὄχι. Ξέρω μόνο ὅτι ἀργότερα τὸ ἴδιο βράδυ τὸ κεφάλι τῆς ἔπεφτε βαρὺ στὸν ἀδύνατο ὦμο μου, ὅτι μέσα μου καταριόμουν καὶ τὸν ὦμο μου καὶ τὸ καφὲ βελουῶδο πού εἶχε πετρώσει σὰν ἄσφαλτος ἀνάμεσά μας. Κοιτούσαμε τὸν ξεχωρισμένο ἀδερφό τῆς μέσα στὸ χάρτινο πλαίσιο, ἐνῶ ἡ μητέρα τῆς ἔκανε φασαρία στὴν κουζίνα.

Ἡ Λείλα εἶπε: «Ἡ μάνα μου ἐξακολοθεῖ νὰ ἔχει τὴ φωτογραφία τοῦ Τίτο. Στὴν ἀποθήκη εἶναι, πίσω ἀπὸ τὸ βάζο μὲ τὸ τουρσί. Ἄν κοιτάξεις προσεκτικά, μπορεῖς νὰ δεῖς τὸ μάτι του ἀνάμεσα σὲ δύο κομμάτια πιπεριάς».

Γέλασα, ἂν καὶ δὲν εἶχα ὄρεξη γιὰ γέλια. Ἀνέκαθεν μοῦ προκαλοῦσαν ἓνα βάρος στὸ στῆθος αὐτοὶ οἱ βουβοὶ νοσταλγοὶ καὶ ἡ ἀνθεκτικὴ τους φύσκα μέσα στὴν ὁποία ζοῦσαν τὶς καλύστερες, τὶς πιὸ εὐτυχισμένες ἐκδοχὲς τῆς πραγματικότητος σὲ κάποια χώρα ὅπου οἱ φράουλες μεγάλωναν αἰώνια καὶ οἱ λαγοὶ δὲν πέθαιναν ποτέ. Σὲ μιὰ χώρα ποὺ μποροῦν νὰ ὑποστηρίζουν ὅτι ἦταν τέλεια, ἐπειδὴ ἀκριβῶς μᾶς ἀφαιρέθηκε ἡ δυνατότητα νὰ ἐλέγξουμε τὴν ἀλήθεια αὐτοῦ τοῦ ἰσχυρισμοῦ. Τὴν παρουσία τῆς μάνας της τὶς περισσότερες φορὲς τὴν ἀντιλαμβανόμουν μὲ τὴν ἀκοή καὶ ὄχι μὲ τὴν ὄραση. Τὸ ἴδιο συνέβη καὶ ἐκεῖνο τὸ βράδυ. Ὑστερα ἀπὸ λίγο οἱ κατσαρόλες σώπασαν σὰν τρομπόνια ποὺ ἀφέθηκαν στὴν ἄκρη.

Ἡ Λείλα κοίταξε τὰ βιβλία ποὺ βρίσκονταν στὸ ράφι δίπλα στὴ φωτογραφία τοῦ ἀδερφοῦ της, καὶ ἔπειτα ἔκλεισε τὰ βαμμένα της βλέφαρα καὶ εἶπε χαμηλόφωνα: «Τὸν εἶδα νὰ πεθαίνει».

Τὴν κοίταξα σαστισμένη. Ἄνοιξε τὰ μάτια της καὶ ἔχοντας προσέξει τὴ σύγχυση στὸ σαστισμένο μου βλέμμα χαμογέλασε καὶ εἶπε: «Ἐνα μηδέν!» Ὅταν εἶδε ὅτι ἀκόμη δὲν εἶχα καταλάβει τί συνέβαινε, μὲ στραβοκοίταξε καὶ πρόσθεσε ψυχρά: «Τώρα εἶναι πρησμένος σὰν κουφάρι». Τότε κατάλαβα. Ἦταν ἐκεῖνο τὸ παιχνίδι μας: κάποια ἀπὸ μᾶς θὰ ξερνοῦσε ἓνα ξεχασμένο τσιτάτο ἀπὸ ὅποιοδήποτε βιβλίο βρισκόταν στὸ ὀπτικό μας πεδίο ἐκείνη τὴ στιγμή, καὶ ἡ ἄλλη θὰ ἔπρεπε νὰ μαντέψει τὸν

τίτλο του. Δέν μοῦ ἦταν ξεκάθαρο, ὥστόσο, γιατί ἐκείνη τῇ στιγμῇ θυμῆθηκε αὐτὸ τὸ σχεδὸν ξεχασμένο μας τελετουργικό. Παίζαμε τὰ τσιτάτα στὶς ἀρχὲς τῶν σπουδῶν μας, ὅταν νομίζαμε ὅτι ἀρκοῦσε κανεὶς νὰ ξεστομίζει μεγάλα λόγια γιὰ νὰ πιστέψουν οἱ ἄλλοι πὼς τὰ καταλάβαινε κιόλας. Μὰ τώρα πιά ἡμασταν διαφορετικές. Ἡ σχολὴ βρισκόταν πλέον ἔξω ἀπὸ τὴ ζωὴ μας — γιὰ μένα ἦταν πιά σὰν ἐραστῆς ποὺ τέσσερα χρόνια τὸν ὑπερτιμοῦσα, ἐνῶ γιὰ ἐκείνη ἦταν κάτι σὰν ἐπώδυνο ἐμβόλιο ποὺ κάποιος ἄλλος τῆς εἶχε πεῖ ὅτι ἦταν ἀπαραίτητο. «Τὰ λόγια ἔτσι κι ἄλλιῶς εἶναι κούφια», μοῦ εἶχε πεῖ μιὰ φορὰ πρὶν πᾶμε νὰ δώσουμε τὸ μάθημα τῆς Μορφολογίας. Ὅμως ἐκεῖνο τὸ βράδυ τὰ χρειαζότανε τὰ λόγια, ἔστω καὶ ὡς πλασέμπο, κι ἔτσι τήρησα σιωπηλὰ τοὺς κανόνες τοῦ παιχνιδιοῦ.

«Ὅχι, δὲν συρρικνώθηκε», ψιθύρισα, «κρύος καὶ ἄδειος, ἔμοιαζε πολὺ μεγαλύτερος ἀπ' ὅ,τι ἦταν πρὶν».

«Σκοτεινός», εἶπε ἡ Λέιλα.

«Τί;»

«Σκοτεινὸς καὶ ἄδειος»

«Ναί... Σκοτεινὸς καὶ ἄδειος. *Περιηγήσεις*».

Ὅταν πρόσφερα τὴν ἱκανοποιητικὴ ἀπάντηση κι ἐκείνη ἔγνεψε καταφατικὰ μὲ τὸ κεφάλι της σὰν σημάδι ἐπιβεβαίωσης, ἔκλεισα τὰ μάτια κι ἔσφιξα τὸ ζεστὸ της χέρι μπᾶς καὶ τὴν ἔσωζα ἀπὸ τὸ καφὲ βελουδο καὶ τὸ τσαρλατάνικο μπέζ παρελθόν του. Μὲ καθυσύχασε τὸ γεγονός ὅτι εἶχε ἀκόμη διάθεση γιὰ παιχνίδι, μπορούσε νὰ ἀνασταίνει τὰ τσιτάτα ἀπὸ βιβλία ποὺ προσποιούνταν ὅτι δὲν τὰ ἀγαποῦσε καὶ τώρα τὰ μοιραζόταν μαζί μου, σὰν νὰ μὴ μὲ εἶχε ἀγνοήσει τρία ὀλόκληρα χρόνια. Δὲν ἤμουν

θυμωμένη. Χαιρόμουν που μποροῦσε ἀκόμη νὰ πιστεύει στὴν ὁμορφιά, παρὰ τὴν πρόσφατη ἐμπειρία της ὡς αὐτόπτης μάρτυρας ἐνὸς θανάτου, ἐκείνου που βρισκόταν ἀπλωμένος στὰ πλακάκια τῆς τουαλέτας.

Τότε γιὰ πρώτη φορὰ τοῦ ἔκανε ἐκείνη τὴν κουφὴ ἐρώτηση.

«Πότε θὰ γράψεις ἓνα ποίημα γιὰ μένα;»

Ἄνοιξα τὰ μάτια μου καὶ τέντωσα τὴν πλάτη μου, ἀπ' τὸν καναπέ ὅπου καθόμουν. Τὴ γινώριζα περισσότερο καιρὸ ἀπ' ὅσο εἶχα στὴ ζωὴ μου περίοδο, ὅμως καὶ πάλι ξαφνιάστηκα.

«Εἶμαι σίγουρη ὅτι ἐξακολουθεῖς νὰ γράφεις ποιήματα. Καὶ μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ μακάβριο βιβλίο σου. Ἔτσι δὲν εἶναι; Παραδέξου το», εἶπε κἀνοντάς με ξαφνικὰ νὰ νιώσω ντροπὴ, λὲς καὶ τὸ νὰ γράφεις ποιήματα ἦταν τὸ ἴδιο μὲ τὸ νὰ ἔχεις ἓνα μπουκάλι ρακὴ κρυμμένο σὲ μιὰ χάρτινη σακούλα καὶ νὰ κοιμᾶσαι μεθυσμένος σὲ κάποια ὑπόγεια διάβαση.

«Γράφω», ἀπάντησα. Ἦταν περασμένες δέκα. Ἐκεῖνες οἱ κατσαρόλες στὴν κουζίνα εἶχαν σταματήσει. Ἦξε-ρα ὅτι ἔπρεπε νὰ πάω σπíti μου ἀμέσως μετὰ τὴν κηδεία. Τίποτα καλὸ δὲν μπορεῖ νὰ συμβεῖ ἀφότου θάψεις τὸ κατοικίδιο κάποιου.

«Λοιπόν, γιατί δὲν γράφεις κανένα ποίημα γιὰ μένα; Τοῦ λείπει κάτι;»

«Τί νομίζεις ὅτι εἶμαι;» τὴ ρώτησα, «κανέναν γα-μημένος τραγουδοποιός;»

Ἀργότερα τὸ μετάνιωσα που τὸ εἶπα αὐτό. Ἔπρεπε νὰ εἶχα πεῖ «μὰ ναί, φυσικὰ καὶ θὰ γράψω», ἔτσι κι ἄλλιῶς ὕστερα ἀπὸ μερικὲς ἡμέρες θὰ ξεχνοῦσε ὅτι μὲ

εἶχε ρωτήσῃ κάτι τέτοιο, ἢ θὰ γελοῦσε μὲ τὸ χαζό της αἵτημα προσθέτοντας ὅτι θὰ προτιμοῦσε νὰ φοφῇ ἀπὸ τὸ νὰ γίνῃ μούσα κάποιου. Ὅμως δὲν μπορούσα νὰ κρατηθῶ. Ὅχι, ὅτι ἡ ποίησή μου εἶχε κάποια μεγάλη ἀξία, ὅμως ἡ ἀπουσία τῆς Λέιλα ἀπὸ αὐτὴ τὴ ζωτικῆς σημασίας ἐνασχόλησή μου — ἢ γιὰ τὴν ἀκρίβεια ἡ καθολικὴ της ἄγνοια ὁλόκληρης τῆς δραστηριότητάς μου αὐτῆς, συμπεριλαμβανομένων τῶν παρουσιάσεων, τῶν κριτικῶν καὶ τῶν βραβείων — κατὰ βάθος μοῦ προκαλοῦσε πόνο, σὰν κάποιος ἐπικίνδυνος ὄγκος ποὺ μεγάλωνε μέσα στὸ σῶμα μου. Ἀκόμα κι ἂν σήμερα ἀντὶ γιὰ τὸ λαγὸ εἶχε θάψῃ τὴ μάνα της, δὲν θὰ τῆς ἐπέτρεπα νὰ μὲ προσβάλλῃ ἔτσι. Ἐνας ζητιάνος στὸ δρόμο θὰ μπορούσε νὰ μὲ ρωτήσῃ τὸ ἴδιο πράγμα καὶ θὰ εἶχα πιστέψῃ στὴν ἀθωότητά του ἐρωτήματός του. Ὅχι, ὅμως ἐκείνη. Ἡ ζωὴ γιὰ τὴ Λέιλα ἦταν μιὰ ἄγρια ἀλεπού ποὺ ἔρχεται τὴ νύχτα νὰ σοῦ κλέψῃ τὰ πουλερικά. Ἡ Λέιλα πίστευε πὼς τὸ νὰ γράφεις γιὰ τὴ ζωὴ ἦταν τὸ ἴδιο μὲ τὸ νὰ βλέπεις τὴν κατακρεουργημένη κότα τὴν ἐπόμενη μέρα, χωρὶς ποτὲ νὰ μπορεῖς νὰ πιᾶσεις τὸ ἀγρίμι στὰ πράσα. Καὶ πάνω ἀπ' ὅλα, ποτέ της, θεωρῶ, δὲν καταλάβαινε γιατί κάποιος ποὺ ἔχει σώας τὰς φρένας νὰ κάθεται νὰ γράφῃ ποιήματα. Πόσο μᾶλλον γιατί, ἐδῶ ποὺ βρισκόμασταν, στὴν ἐποχὴ ποὺ μᾶς ἔλαχε νὰ ζήσουμε, νὰ θέλω ἐγὼ νὰ κάνω κάτι τέτοιο. Καὶ τώρα, ὕστερα ἀπ' ὅλα αὐτά, ὕστερα ἀπὸ τὸν πολυετὴ καὶ συστηματικὸ ὑποβιβασμὸ τοῦ μοναδικοῦ, γιὰ λίγο ἔστω, ἐπιτυχημένου ἐγχειρήματος στὴν κατὰ τὰ ἄλλα διόλου ἐντυπωσιακὴ ζωὴ μου, καθόταν ἐκεῖ, στὸν δῆθεν καφετὶ καναπέ της, μὲ τὰ δῆθεν ξανθὰ μαλλιά της, καὶ μὲ προσέβαλε. Ἐ ὄχι!

«Τί θίγεις, ρέ γαμῶτο», εἶπε καὶ σηκώθηκε. «Πλάκα ἔκανα».

Δὲν ἦταν θυμωμένη, ἀπλῶς κουρασμένη. Ἄν ρωτήσετε τὴ Λέιλα, δὲν ἀξίζει οὔτε νὰ μαλώνει κανεὶς γιὰ τὴν ποίηση. Πῆγε στὸ ράφι, πῆρε τὴ φωτογραφία τοῦ ἀδερφοῦ της καὶ σκούπισε τὸ γυαλὶ τῆς κορνίζας μὲ τὴν ἄκρη τοῦ μανικιοῦ της.

«Οὔτε κι ἐκεῖνος ἤθελε νὰ μὲ ζωγραφίσει», εἶπε καὶ γύρισε τὴ φωτογραφία στὴ θέση της. Μὲ κοίταξε γουρλώνοντας τὰ μάτια της σὰν νὰ θυμήθηκε κάτι.

«Σοῦ ἔχω πεῖ πῶς ἐκεῖνος μιὰ φορὰ ἄγγιξε ἕναν Ντίρερ;»

Ἐγὼ ἐξακολουθοῦσα νὰ σωπαίνω, ἔτσι ὅπως καθόμουν ἐκεῖ, ξαφνικὰ παντελῶς ἀσήμαντη στὸν καναπέ της, σὰν παντόφλα ποὺ χάνει τελείως τὸ νόημά της ἂν δὲν εἶναι ζευγαρωμένη μαζὶ μὲ τὸ ταίρι της. Προφανῶς καὶ δὲν χρειάζόταν κὰν συνομιλητὴ, μονάχα ἕνα ἄφτι γιὰ νὰ ἀδειάσει μέσα του ἐντελῶς, σὰν ζῶο πρὶν ἀπὸ τὴν ταρίχευση. Εἶπε «ἐκεῖνος». Πρώτη φορὰ ὕστερα ἀπὸ ἐκείνη τὴ φρικτὴ μέρα στὸ νησί.

«Ἐγὼ δὲν τὸ θυμᾶμαι», συνέχισε, «ἤμουν πολὺ μικρή. Ὅμως αὐτὴ τὴν ἱστορία μοῦ τὴ διηγήθηκε ἡ μαμὰ χίλιες φορές. Εἶχαμε πάει σὲ κάποιον μουσεῖο, ὁ Ἄρμιν ἦταν ἐπτά ἢ ὀκτώ, ἂν δὲν ἀπατῶμαι. Δὲν ξέρω. Πάντως, σηκώθηκε στὶς μύτες τῶν ποδιῶν καὶ ἄγγιξε τὸν πίνακα. Ἀκριβῶς ἔτσι... μὲ τὰ δάχτυλά του ἔπιασε τὸν πίνακα, καταλαβαίνεις; Καὶ τότε ἔγινε τὸ σῶσε — χτύπησε ὁ συναγερμὸς, οἱ φύλακες ἔτρεχαν πανικὸβλητοι, οἱ γέροι κατατρόμαξαν...»

Δὲν ἤξερα τί νὰ πῶ. Ἐξάλλου, ποιὸς θὰ μπορούσε